

PULSKI KAZALIŠNI FESTIVAL

Scenska tijela protiv vlastitih ograničenja. Bili smo na 28. festivalu PUF

Nataša Govedić

17. listopad 2022 06:31

»Goli život« Olje Grubić i slovenske skupine Via Negativa / Foto PUF

Iz bogatog međunarodnog programa predstava izdvajamo dva naslova – predstavu »Goli život« Olje Grubić i slovenske skupine Via Negativa te predstavu »Evo zmajeva« češkog Continuo teatra

Iako je Pula upravo izgubila referendum protiv privatizacije obalnog pojasa, 28. kazališni festival PUF uspješno je proveo svoju vlastitu pedagogiju demokracije: predstave su besplatno otvorene svima zainteresiranima, a njih je bilo toliko da se na mnogim predstavama sjedilo i na podu, a ne samo na stolcima. Iz bogatog međunarodnog programa predstava izdvajamo dva naslova – predstavu »Goli život« **Olje Grubić** i slovenske skupine Via Negativa te predstavu »Evo zmajeva« češkog Continuo teatra. Uz njih, festival je ugostio belgijske, izraelske, poljske, francuske, njemačke, bosanskohercegovačke i hrvatske umjetničke kompanije, u rasponu od suvremenog plesa, mimoskog teatra do uličnog teatra na štulama, ali dopustimo da ovaj prikaz zadrži svoj fokus na predstavama koje su ostavile najjači dojam na gledatelje.

Tijela u pornografskoj prizmi

Tko god prati rasprave o pornografiji zna da postoje dva tabora. Jedan koji tvrdi da je pornografija u pravilu i politička i ekonomska eksploatacija seksualnih performerica (i dalje dominantno žena), koja samim time šteti ne samo gledateljima, nego i onima koji je snimaju ili izvode. Ali tu je i druga perspektiva, koja tvrdi da je pornografija vrsta posla koji je u visokom postotku samoizabran i plaćen posao (slično kao i prostitucija) te samim time ima svoje sindikate, svoja radnička prava, pa čak i svoje etablirane umjetničke dimenzije. Zanimljivo je i da se u prvom slučaju inzistira na tome da ni rad u pornografskoj industriji ni rad u prostituciji nikako ne mogu biti dragovoljni, nego je u pitanju neka vrsta ucjene, deprivacije i manipulacije, dok se u drugom tvrdi da je za mnoge obespravljene i siromašne osobe prodavanje svog tijela ne samo dragovoljan, nego i legitiman način stjecanja veće ekonomske samostalnosti.

U performansu »Goli život« koji je ugostio ovogodišnji PUF, pulsko-ljubljanska umjetnica Olja Grubić (autorica koncepta performansa), u pratnji Anite Wach, Kristine Aleksove, Sare Horžen, Lane Zdravković, Barbare Kukovec i Ene Kurtović, odlazi i dalje od ove danas već klasične političke dileme. Njihov performans u kojem sedam nagih žena izvodi ribanje falusoidnog povrća (zrelih tikvica i mrkvi) suočava publiku s dilemom kako se nositi s velikim brojem nagih ženskih tijela u nevelikom prostoru galerije, a zatim i kako se nositi sa simboličkim struganjem, ribanjem i uništavanjem »povrtnih penisa«, dok izvođačice imaju izraze lica koje bismo u većini slučajeva mogli opisati kao stroga, zatvorena ili ironična. I ponovo, dio publike shvaća izvedbu kao da je u pitanju komercijalna točka plesa zavodjenja muškog pogleda na štangi. Jedan gledatelj širi dlanove ispod vagina performerica (povrće se uglavnom riba tako da umjetnice naslone ribež na stidnu kost, puštajući da povrće »sipi« iz njihovih vagina), zatim hvata pune šake izribanog povrća i »slasno« ga žvače. Tu su i oni koji ga kupe s poda da njime obasipaju performerice, kao da su u pitanju zabavljačice koje netko posipa konfetama.

Mnogo veći dio publike promatra izvedbu bez intervencija, ali kasnije komentirajući u foajeu:

»Pogled često i nehotice bježi na samo na golo žensko tijelo i na njegovu prisutnost u tvojoj blizini, a ne na ljutitu, protestnu izvedbu ribanja«. Žene u publici gledaju izvedbu kao kritiku obavezne točke ili seksualnog zadatka ženskog masturbiranja penisa, komentirajući kako jedan po jedan povrtni penis (čas mrkva, čas tikvica) »veselo nestaje« kako njegovo masturbiranje traje, ali i žaleći se što se ribanje izvodi u namjerno neugodnim, »raskrećenim« ili akrobatskim pozama. A riba se žestoko, furiozno, bez posustajanja. No na samom početku izvedbe, dok izvođačice sjede po rubovima prostora stežući u rukama tegle sa sobnim biljem, trajnicama i lisnaticama, na zvučnicima se emitira tekst o tome kako su sve ove biljke posve zadovoljne i onda kad se nitko za njih posebno ne brine, sa svega malo zalijevanja, jednako tako i minimalno svjetla, naprosto samo da stoje negdje u kutu i vegetiraju. Ovo simboličko naglašavanje da ženama/biljkama »ništa ne treba«, ali zato ženama/ribačicama dopada u redovni posao zadovoljenje muške žudnje, upozorava na činjenicu da žensko tijelo doduše jest stalni predmet seksualne želje, ali ova se želja fokusira isključivo na muška pravila, muške potrebe i muška očekivanja. Zbog toga falus završava ljutito isjeckan na sitne trakice. A jedan od scenskih rekvizita je i zubata vagina od gume.

Predstava »Evo zmajeva« češkog Continuo teatra / Foto PUF

Tijela koja stare, padaju, imaju grčeve

Potrebno je otprilike sat vremena da izvođačice izribaju pripremljenu količinu povrća, stalno se premještajući prostorom galerije i primičući vrlo blizu tijelima gledateljima, ponekad se čak na njih i lagano oslanjajući kukovima ili nogama. Na zvučnicima i dalje slušamo tekst da ženama/biljkama u stvari ništa ne treba; žene same za sebe tvrde kako su zadovoljne time da budu zanemarene. Napor ribanja stvara sve veći umor izvođačica, čini se kao da jedna od njih ima i grč u ruci, a sve skupa umore su i oznojene, vremenom se sve učestalije grupirajući tako da jedna drugoj budu fizički oslonac, ali i prizor grupe golih žena u izazovnim, pornografski seksualiziranim pozama. U trenutku kad su umjetnice posegnule za pripremljenim kanticama za zalijevanje, kojima su trebale, a neke su i započele sa sebe ispirati tragove povrća (simboličke sperme), jedna od njih se okliznula na skliski pod i pala, snažno udarivši glavom o betonsku podlogu. Performans je istog trena prekinut, a izvođačici je pružena hitna pomoć. Pa iako nije bio u pitanju potres mozga, nego ništa manje surov udarac glave o pod i njime izazvano krvarenje, u gledalištu je ostala zabrinutost, potresenost i gorak okus – kako zbog opasno skliskog poda izvedbenog prostora, tako i zbog čitavog poigravanja ženskom »misijom« samozatajnosti u službi mehaničkog muškog masturbiranja.

Iako se u performansima često uzima u obzir rizik fizičkih ozljeda ili ga se namjerice istražuje, ozljede su razmjerno rijetke, pa je tim važnije u budućim izvedbama osigurati manje sklisku podlogu. No, posve je drugo pitanje što su to »sigurni uvjeti rada« kad su u pitanju bilo simulacije seksualnog rada, bilo njihova stvarna prizorišta. Predstava i nehotice pokazuje na pojačane rizike tijela upregnutog u seksualnu mašineriju.

U predstavi je neobično i to što se masturbiranje tretira kao hladna transakcija ženskog »tehničkog« zadovoljavanja i istovremeno poništavanja (rezanja) muškog uda, kao da masturbiranje nije povezano i s kompleksnim erotikama i iskustvima seksualnog užitka, koje u mnogim kontekstima nema dodirnih točaka ni s kakvim simboličkim ili stvarnim nasiljem. Redatelj izvedbe »Goli život«, Bojan Jablanovec, kao i autorica koncepta performansa, Olja Grubić, odlaze veoma daleko od mogućnosti užitka: stvaraju situaciju ambivalentne nelagode i paralelne konfrontacije publike i sa ženskom golotinjom (bez rampe) i sa sublimiranim ženskom agresijom, tako simbolički kažnjavajući publiku za razne oblike (nametnutog, ne nužno izabranog) voajerizma.

Ali treba li publiku zbilja izgrditi zato što gleda predstavu i zato što je naše oko mnogo puta i organ želje i mašte, a ne samo vida? U hrvatskom jeziku »ribanje« ima i značenje prigovaranja, zvocanja. Protiv čega onda točno rogovori ova izvedba? Feministička pjesnikinja Erica Jong odavno je napisala zbirku pjesama »Voće i povrće«, u kojoj progovara jezikom necenzurirane senzualnosti ženskog seksualnog tijela i njegovih sokova, nimalo ne svodeći svoj glas na »zanemarenu biljku« u kutu vlastite sode. Ali čini se da mlade feministice ne čitaju one starije. Ili ne dijele s njima užitak u pristupu vlastitoj tjelesnosti. Kako god bilo, »Goli život« je mnogo više skrenuo pozornost na umor, ranjivost, padove i bolne dimenzije ženskog tijela, nego na inicijalni impuls promišljanja voajerizma publike. Mislim da bi potpuno isti učinak postigla i parada golih muškaraca koji su izvedbeno prisiljeni sat vremena lizati mango. Više bismo razmišljali o tome da je seks vrsta akcije, napornog fizičkog rada, nego zašto mi promatramo baš grupu muškaraca koja kompulzivno tamani neko tropsko voće.

»Goli život« stoga uopće nije predstava o seksualnosti, nego o pomanjkanju erotike, a nehotice i o pomanjkanju fizičke sigurnosti hiperseksualiziranih ljudskih tijela u pornografskom 21. stoljeću.

Glinena tijela

U predstavi »Evo zmajeva« češkog Continuo teatra ljudski udovi odbijaju se očekivano ponašati. Umnažaju se stopala, ramena, dlanovi, glave. Torza se izokreću u nepredviđenim smjerovima. Ispod ženskih suknji (ponovo su na sceni isključivo performerice) skrivena su glinena lica, kaputi šetaju bez tijela, parovi ruku na velikom drvenom stolu mijese glinu čas u ljudske, čas u životinjske ili apstraktne oblike. Humor stalno izbija iz činjenice da smo glina koje se začas može zgnječiti u hrpu »tijesta« i zatim učvrstiti u proteze ili dodatne udove, odnosno da je ljudsko tijelo ekscesan i nepredvidljiv materijal. Ovdje je također fokus na groteski, kao i na mnogim PUF-ovim predstavama, koje rado kreću od pobune materije ljudskog tijela, preobraćenog u neku vrstu čudovišne transformacije. Unatoč tome što se tri glave zmaja pojavljuju u predstavi vrlo kratko, gotovo kao halucinacija oblikovana od gline, namjera čitave izvedbe je ostaviti mogućnost da tijelo koje živimo, kao i ono koje gledamo na pozornici, nije ni dovršeno ni ljudsko. Ono stalno ima ispornu izgleda likovnih oblika, iznenađuje nas i osvještava bogatu likovnost vlastitih transformacija. Time je nastavljena i duga veza PUF-a s lutkarstvom i teatrom objekta, kao i tradicijom humorne metamorfoze: odlučno performersko zabijanje prsta u masu gline postaju dva oka, a grubo trljanje glinene mase razvlači se u iskrivljeni osmijeh.

Gotovo sve PUF-ove predstave vraćaju se nijemom jeziku tijela, slike i pokreta – i svima je zajedničko odbijanje konvencionalnih gabarita ljudske tjelesnosti. Utoliko PUF ima i puno dodirnih točaka s cirkuskim estetikama, posebno s poetikama čudovišnog. Čudovišno i čudesno u pravilu su veoma blizu, što se jednako tako pokazuje i u slovenskoj i u češkoj predstavi. Politički, PUF i ove godine istupa protiv tiranije komercijalno oblikovanog »idealnog tijela«, samim time i estetičkih režima koji teže uniformnoj ideji ljepote i seksualnosti, umjesto toga birajući ljepotu ekscesa. Kako bi rekao Borges u svojoj »Knjizi imaginarnih stvorenja«: »Još uvijek ne znamo što su to zmajevi, kao što ne znamo ni tajnu svemira, ali u samoj je slici zmaja nešto slično samoj mašti, zbog čega ne čudi da se zmajevi pojavljuju u toliko različitim kulturama i razdobljima. Oni su, mogli bismo reći, nužnost naše vlastite monstroznosti«. Stoga i predstavu »Evo zmajeva« možemo čitati borhesovski: evo mašte. Njezina glina nije se stvrdnula ni presahnula. Dapače, ponekad se čini da kazališna – izvedbena – mašta predstavlja najvitalniji dio našeg postojanja.